

zó, sőt a függelékben forrás értékű dokumentumokat is közreadó kötethez nem készült névmutató, pedig ez jelentős mértékben megkönnyíthetné használatát. (Akadémiai Kiadó, 1983.)

BITSKEY ISTVÁN

SZABÓ FLÓRIS:
A PANNONHALMI FŐAPÁTSÁGI KÖNYVTÁR
KÉZIRATKATALÓGUSA
1850 ELŐTTI KÉZIRATOK

Minden könyvnek megvan a maga története. S ha egy-egy könyv történetéről a possesszorok, az évszámok, a marginális jegyzetek, s az előzéklapokon található feljegyzések alapján oly sokat el lehet mondani, mennyivel többet lehet leírni egy olyan könyvtárról, amely szinte István király óta nyomon követhető. A könyvtár történetéről azonban nemcsak maguk a könyvek, hanem a leltárak is tudnak hasznos eligazítást nyújtani. Szabó Flóris kéziratkatalógusa még bevezető nélkül is képes lenne elegendő adatot nyújtani a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár történetéhez, a bencés rend magyarországi múltjához, az egész ország történetéhez. Éppen ezért valamennyi kéziratkatalógus a kutató számára izgalmas olvasmány lehet anélkül, hogy akár csak egyetlen egy kéziratot is kezébe vett volna a katalogizált gyűjteményből.

Szabó Flóris kéziratjegyzékének óriási érdeme, hogy a kutatónak világos, áttekinthető képet tud adni a könyvtár kézíratairól, s meg tudta találni az egyes „fejezetek” közötti helyes arányokat. Azaz a bevezető tanulmány nem növekszik nagyra a katalógus rovására, a névmutató pedig minden egyes, a katalógusban szereplő szerzőre-címzetre, valamennyi helynévre, amely a katalógus címlistájában előfordul, kiterjed.

A könyv az alábbi fejezeteket tartalmazza: *A Főapátsági Könyvtár rövid története; Tájékoztató a katalógus használatáról; Rövidítésjegyzék; Névmutató.*

A könyvtár történetét feltáró tanulmányból megtudhatjuk, hogy a Zoerard és Benedek legenda egyik kitétele szerint 1064-ben iskola volt szent Márton hegye kolostorában, a középkori gyakorlatnak megfelelően tehát könyvtárnak is kellett lennie. Egy oklevél 1090-ben nemcsak a templom értékesebb használati tárgyainak jegyzékét, hanem a kolostor birtokában levő könyvek listáját is megőrizte. Ekkor-

tájt mintegy 80 kötete lehetett az apátságoknak. A 12. század első harmadából egy Cerbanus nevű görög szerzetes levele árulja el, hogy a kolostor bővelkedik... *az atyák életrajzaiban, tanításaiban és mindenmű oktatásaiban*. . . S így nyomról nyomra, évtizedről évtizedre soron követhető a könyvállomány gyarapodása, alkalmilag csökkenése is. A törökök elől menekíteni kell a könyvtárat Nyitrára, majd onnan Pozsonyba, később a 17. század legelején Bécsbe. A későbbi főapát-kormányzók stallumuk átvételekor mindig számba vették a megőrzésre elszállított könyveket is, ezzel is jelezve, hogy a könyvtárnak nagyon komoly jelentőséget tulajdonítottak. A különféle könyvkatalógusok révén, amelyekről ez a könyv is számot ad, Magger Placid főapátságának idejétől (1647—1667) már számszerűen is követni lehet a könyvgyarapodást és az érdeklődés tárgyköreit is. A második világháború után a pannoni halmi benediktinusokat nem oszlatták fel, mint a magyarországi szerzetesrendek java részét, s ezért könyv- és kéziratgyűjteményük helyben maradt. Az elmúlt három évtized könyvtárosainak tehát legfeljebb a régi katalógus módosításán, pontosításán kellett fáradozniuk. Óriási könnyebbség ez nemcsak a könyvtárosoknak, hanem az olvasóknak is. Csak a kutató tudja megmondani a könyvtárosokon kívül, hogy mennyivel eredményesebb egy olyan könyvtárban a munka, amelyet a közelmúltban nem hordtak szét, s rendjét sikerült századokon keresztül megőrizni.

Úgy hiszem, e tanulmány terjedelmét nem növelte volna meg túlságosan, ha a szerző azt alapos lábjegyzetekkel is ellátta volna. Sok esetben talán nem kellett volna mást tennie, mint a katalógus tételszámaira kellett volna hivatkoznia.

A kéziratlista elejére az úgynevezett *Benedictina* került, azaz a bencés szerzők hagyatékából a könyvtárra maradt művek. Közöttük természetesen olyanoké is, akiknek az életműve a választott időhatárt (1850) jóval túlhaladja. Csak ez az időhatár magyarázhatja a bencés eredetű művek számának igen kicsiny voltát (1—600). Természetes, hogy épp abból adódóan, hogy középpiskolákat is tartottak fenn, 1850 után a kéziratok *Benedictina* várhatóan sokkal nagyobb számú, mint az előbbi évszázadokból. A második csoportba a *Hungarica* (601—691), a harmadikba pedig a *Jesuitica* (692—1322) került. A *Jesuitica* tehát számszerűen valamivel több, mint a *Benedictina*. Ez a különbség azonban lehet látszólagos is. Az azonban bizonyos, hogy a jezsuita anyag „alkalmi” gyűjtése igen nagy eredménnyel járt. Ennek törzsét a Paintner-gyűjtemény jelenti, amelynek legalább oly gazdag a törtérelje, mint egy-egy érdekesebb könyvé.

Kérdés az, hogy ezekből az 1850-ig terjedő kéziratokból mit tud hasznosítani az irodalomtörténész, a történész, a kultúrhistorikus és a tudománytörténész. Talán legtöbb anyagot a kultúrtörténész tud ebben a gyűjteményben felhasználni, természetesen azonban, hogy

Czinár Mór, Szeder Fábián, Kovács Márk, Guzmics Izidor, Jedlik Ányos, Czuczor Gergely neve a tudománytörténet szakkutatóinak az érdeklődését is felkelti.

Azt hiszem azonban, hogy számtalan helytörténész, történész tud adatot nyerni a kutatott község, város, politikai vagy fegyveres küzdelem, egykor volt szellemi küzdelem történetéhez.

A katalógus több olyan kéziratos versgyűjteményt számba vett, amely nem szerepel Stoll Béla versgyűjtemény bibliográfiájában. Feldolgozásuk irodalomtörténészre vár. A *Benedictina*, még inkább a *Jesuitica* sorában iskolai poétikai kézikönyvek, tanári drámaelméleti, szónoklattani jegyzetek szerepelnek a 17–18. századból, s ezek mellett megtalálhatjuk a feltehetően legjobb hajdani iskolai gyakorlatokat, amelyekből pontosan le lehet mérni a 17–18. századi irodalomelmélet követelményeit, s annak az iskolában megvalósult gyakorlatát is. Több eddig még számba nem vett iskolai dráma vagy színlap szerepel a kéziratok között. Baróti Szabó Dávid, Berzsényi Dániel, Bessenyei György, Bethlen Gábor, Bethlen Miklós, Czuczor Gergely, Csokonai Vitéz Mihály, Dukai Takách Judit, Faludi Ferenc, Fáy András, Gyöngyösi István, Kaprinai István, Kazinczy Ferenc, Kis János, Kisfaludy Sándor, Kölcsey Ferenc, Rajnis József, Szemere Pál, Toldy Ferenc, Virág Benedek, Vitkovics Mihály, Vörösmarty Mihály autográfiái kelthetik fel az előző század irodalmában kutatók figyelmét.

A katalógust F. Csanak Dóra lektorálta, Szelistei N. László szerkesztette. A Nyírségi Nyomda példás munkát végzett. A Széchényi Könyvtár az egész sorozattal s ebben ezzel is a kutatók munkáját segíti. Őszintén kívánom, hogy a kéziratkatalógus I. részét mielőbb kövesse a következő vagy a következők valamennyi magyarországi egyházi könyvtárból az irodalomtörténész, a történész, a kultúrhistorikus, a textológus, a tudománytörténész és az egyháztörténész munkájának segítésére.

(Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai. Országos Széchényi Könyvtár. Budapest 1981.)

KILIÁN ISTVÁN

HAIMAN GYÖRGY: NICHOLAS KIS

A címben Nicholas Kis magyar nevén nem más, mint Tótfalusi Kis Miklós, azaz Misztótfalusi Kis Miklós, a betűművész és tipográfus. Az 1972-ben megjelent Tótfalusi Kis Miklósról írt monográfia angol változatában Tótfalusi Kis Miklós nevét is megfelelőképpen